

LITERATURA A ÚSTNÍ LIDOVÁ SLOVESNOST

- **literatura** = obecně **vše, co je zapsáno**, tedy uchováno v podobě **písma**
- **písmo** = **grafické** vyjádření jazyka, **systém znaků**, s jehož vznikem **souvisí vznik literatury**
- **ústní lidová slovesnost** = jazyk, žánry a poznatky „**běžného lidu**“. Využívala se od nejstarších dob; souvisí s lidovým **folklorem** (kulturou, jazykem, tradicí). Jde o různé písně, poučení, moudra, říkadla, která jsou **velmi dobře známá již po generace** – tak se také předávaly v podobě **ústního šíření** z pokolení na pokolení, až se vznikem písma byly tyto žánry sepsány.



LITERÁRNÍ FORMY



PRÓZA

= souvislý text, může být dělen na kapitoly

→ pohádky, pověsti, romány, vyprávění romány, novely



POEZIE

= **básnictví**

- básně = texty ve formě veršů a slok; verše často pojí rým

→ říkadla, písně, koledy, ukolébavky básničky, rozpočítadla

*Když jsem šel z hub,
ztratil jsem zub.
Našla ho Johana
s dlouhými nohama.*

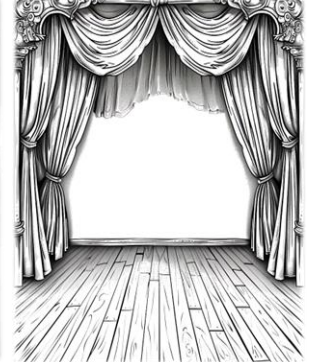
LITERÁRNÍ DRUHY



LYRIKA: líčí pocity, nálady, dojmy, stavy mysli; nemá děj



EPIKA: obsahuje hlavně děj, vypráví určitý příběh, užívá dějová slovesa



DRAMA: text pro divadlo; je uspořádán do promluv (a činů) postav / herců

ÚSTNÍ LIDOVÁ SLOVESNOST



Šířila se formou **ústního podání** – formou **zpěvu** a **vypravování**.

Šířila se zejména **na venkově** a **na vesnicích** skrze venkovský lid.

Její autor je **neznámý** - přesněji jde o **anonymní kolektivní dílo**.

Předávala se **z generace na generaci** (např. zpěv ukolébavek, říkadla, písně).

Až se vznikem písma **byla sepsána** (sbírky pohádek, rčení, přísloví, . . .)



ŽÁNRY ÚSTNÍ LIDOVÉ SLOVESNOSTI

Pranostika – pozoruje pravidelné proměny přírody v průběhu roku, souvisí s počasím, zemědělstvím (*Únor bílý – pole sílí.*)

Hádanka – rébus/šifra, jež hledá předem danou odpověď na otázku, která je v textu skrytá (*Čtyři rohy, čtyři nohy, není zvíře.*)

Ukolébavky, lidové písně, koledy – písně předávané zpěvem z generace na generaci (během práce, uspávání, Vánoc, svátků).

Říkadlo, zaříkadlo – krátké rytmické básně, často doprovázené určitými úkony (tleskáme, točíme se atd.) – *Kolo, kolo mlýnský.*

Rčení – obrazné pojmenování týkající se chování lidí nebo lidské povahy – *Nechá si pro korunu koleno vrtat. Chytá lelky.*

Příслови – obrazné pojmenování předávající moudrost a zkušenost – *Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá.*

Anekdota – podobná vtipu; krátký příběh, který cílí na výraznou humornou pointu a má záměr pobavit čtenáře/posлуhače.

Pohádka (báchorka) – smyšlený prozaický příběh s nadpřirozenými postavami o boji dobra a zla – *Perníková chaloupka.*

Pověst – příběh s pravdivým jádrem (základem je reálné místo či osoba) a smyšlenými prvky (strašení, nadpřirozeno) – *Bílá paní.*

Pověra – rozumem ani zkušeností nepodložená víra, že některé jevy ovlivňují či přináší štěstí a neštěstí – *čtyřlístek pro štěstí.*

Rozpočítadlo – krátká rytmická báseň která má vybrat někoho ze skupiny (na koho padne poslední slabika) – *Ententýky, dva špalíky.*



LYRICKÁ POEZIE

Byla tak krásná, až to k víře není,
prameny nocí z vlasů tryskaly
a ty oči uhrančivé
zelení moří a dva křišťály.

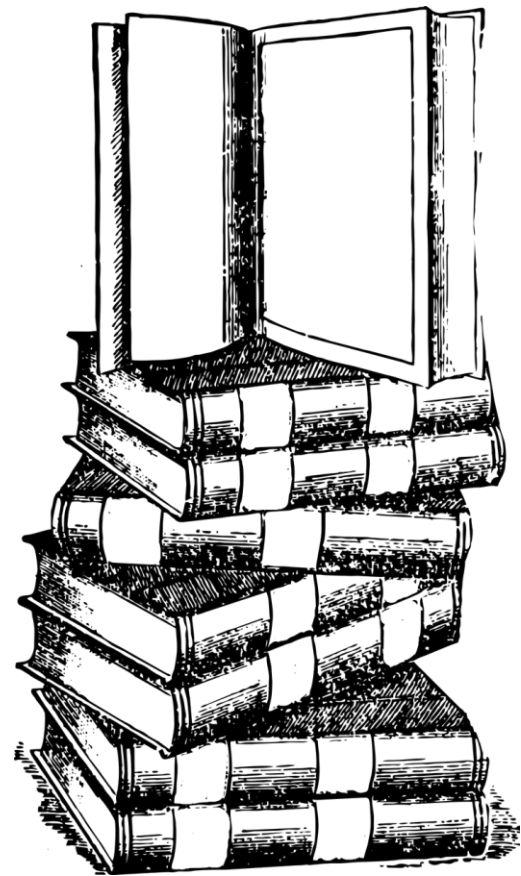
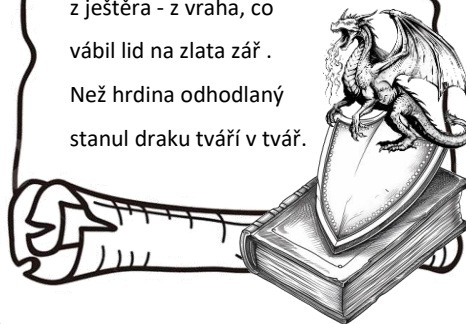
Byla krásná, až to k víře není,
sestra divizen
a to čelo slunečné
v hlínu ráje vtiskl sen.



EPICKÁ POEZIE

Statečně draka bil ten rytíř raněný,
až ze štítu zlatého padaly kameny
vůkolem létaly za mečů hřmění
rytíř bil draka, co strážil své jmění.

Posléze, zasažen, drak padl do prachu,
rytířská družina už uprchla ze strachu
z ještěra - z vraha, co
vábil lid na zlata zář.
Než hrdina odhodlaný
stanul draku tváří v tvář.



LYRICKÁ PRÓZA

Vyprahlá krajina prosí
o krůpěj vody a nelitostné
paprsky slunce spalují
plačící suchou trávu, která
jako regiment zelených jehel
statečně bojuje s krutým
vedrem a těší se na vlahý
večer. Tančící vánek se mísí
s bzukotem včel a zlatý kotouč
na nebi žhne s vypětím sil.

Vane ke mně sladká
vůně třešní – není ale tak
lákavá jako odpočinek na
stinném místě v chladné
trávě, kde spokojeně usínám.



EPICKÁ PRÓZA

Spadla hvězda, okamžik
trvajících záblesk, oživující
černou, nehybnými světélky
posetou oblohu. Zaklínač si
nepřál nic. Dýchal těžce,
chraptivě, cítil, jak se ztrácí
účinek elixírů, vypitých před
bojem. Obrovská hromada
odpadků, příkře padající
od městských hradeb dolů
k řece, vypadala ve svitu

hvězd docela zajímavě.
Zaklínač si odplivl. Nestvůra
už byla po smrti. Stala se
součástí hromady smetí,
kde kdysi žila.
Spadla druhá
hvězda.



DRAMA

1. scéna – U kolíby, tři pastýři spí

anděl: Sláva Bohu na Výsostech a na zemi pokoj lidem dobré vůle! Glóriá!

Ó, rozmilí pastuškové, poslouchejte věci nové, co se v této noci stalo, v Betlémě se přihodilo. Narodil se Vám Spasitel, všeho světa Vykupitel.

Vavruch: Kdo to na nás shůry volá, že nám v noci spátí nedá?

anděl: Já anděl z nebe poslaný, všem pastýřům jsem poddaný, byste vstali a nespali, k Betlému se ubírali, Ježíšku čest a slávu vzdávali!

Vavruch: My ubozí jsme nespali, se svým stádem pracovali, nemáme ani v noci pokoje mít, ještě k tomu richtování býti?

anděl: Ó, roztomilí pastuškové, nemůžete spát dále! Zanechte stáda vašeho a jděte hledat děťátka pěkného.

